

*Утенкова К.О.
к.е.н, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та аудиту
Харківського національного
аграрного університету
ім. В.В. Докучаєва*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Запорукою успішного функціонування аграрного підприємства в умовах мінливого середовища є ефективне управління власною економічною безпекою. У цьому контексті важливим є розуміння ключових факторів, що мають вплив на економічну безпеку.

Визначення стану економічної безпеки на рівні держави, регіону і підприємства суттєво впливає на прийняття управлінських рішень. Про існування проблеми методичного та інструментального забезпечення визначення стану економічної безпеки на різних ієрархічних рівнях свідчать офіційні документи, науково-методичні рекомендації і дослідження вчених [1].

Зважаючи на це, актуальними є дослідження, що присвячені розробці відповідної методики, яка б дозволила оцінити вплив окремих чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств.

Експертне оцінювання застосовується в аналізі об'єктів (процесів, явищ), оцінки яких не піддаються формалізації та, відповідно, однозначній інтерпретації. Відсутність достовірної інформації про стан об'єкта, його функціонування та результати функціонування або неповнота інформації також сприяють зверненням до експертного оцінювання [2].

З метою отримання детальної інформації, щодо основних загроз, які впливають на економічну безпеку аграрних підприємств та визначення вагомості такого впливу було проведено анкетне опитування групи експертів за Методикою оцінювання впливу окремих

чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств, що розроблена автором. Проведення експертної оцінки вимагає ретельної підготовки. З урахуванням зазначеного вище, експертна оцінка була проведена у такій послідовності (рис. 1).

Опитування було проведено шляхом анкетування групи експертів, яка сформована із провідних учених-економістів та представників виробництва, що мають практичний досвід роботи у сільськогосподарських підприємствах.

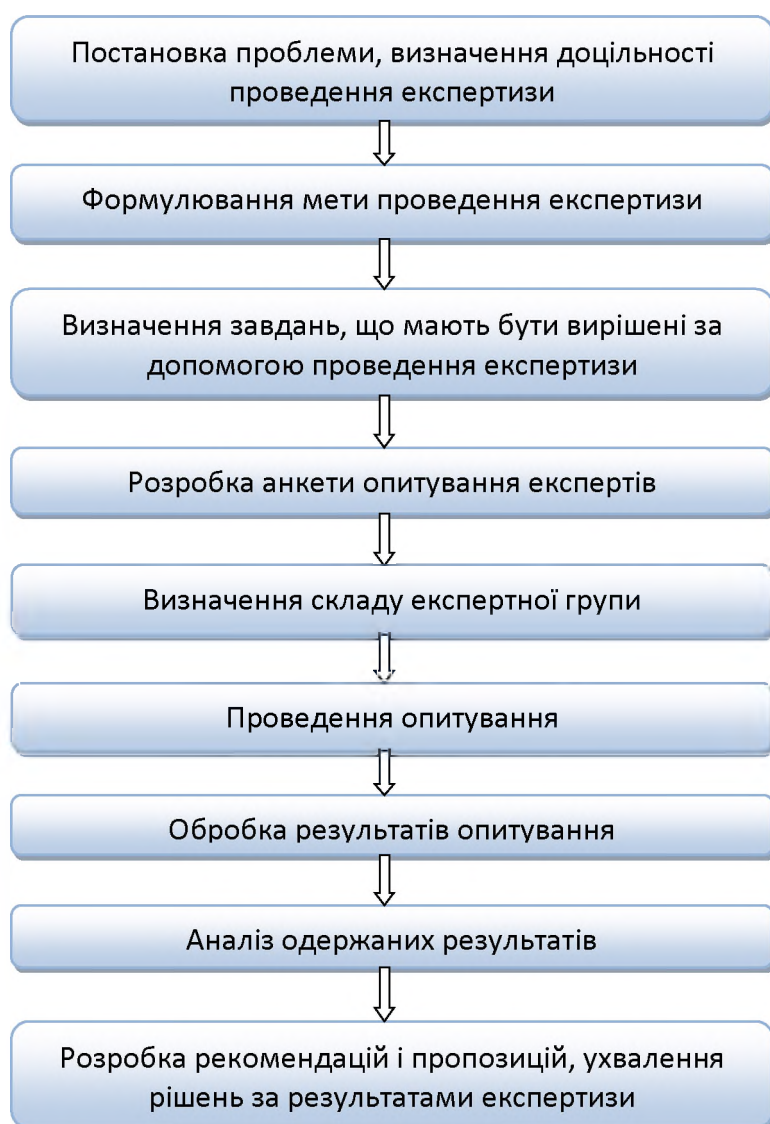

Рис. 1. Етапи проведення експертного опитування

Джерело: сформовано автором на основі [3, 4].

Насамперед, експертам було запропоновано дати відповідь на питання: «Яке із наведених нижче визначень, на Вашу думку,

найбільш точно характеризує термін «економічна безпека підприємства»?». Результати представлено у таблиці 1, за даними якої можна зробити висновок: майже третина експертів (30%) вважає, що економічна безпека підприємства передбачає, перш за все, стабільність функціонування та прогресивний розвиток. Друге місце поділили позиції, згідно з якими сутність цього терміну слід розуміти або як ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства (20%), або як захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз (20%).

Таблиця 1

Трактування експертами терміну «економічна безпека підприємства»

№ з/п	Сутність терміну «економічна безпека підприємства»	% відповідей
1	Ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства	20,0
2	Стан розвитку виробничо-економічної системи, який запускає механізм запобігання загрозам	13,3
3	Конкурентні переваги у реалізації стратегії підприємства	3,3
4	Стан економічного розвитку	10,0
5	Захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз	20,0
6	Гармонізація економічних інтересів підприємства і суб'єктів навколишнього середовища	3,3
7	Стабільність функціонування та прогресивний розвиток	30,0

Джерело: сформовано на основі проведеного анкетного опитування групи експертів

Наступний блок питань присвячений оцінці зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають на економічну безпеку підприємств аграрного сектору. Він мав на меті виявити найбільш впливові внутрішні і зовнішні загрози економічній безпеці підприємств аграрного сектору [5].

Важливість кожної із загроз експерти оцінювали за 100-бальною шкалою, де 100 балів могла отримати найбільш важлива загроза, на думку експерта, а 0 балів – найменш важлива.

У таблиці 2 представлено рейтинг таких загроз, складений на підставі оцінок експертів. Загрози у рейтингу розміщені від найбільш вагомих (1 місце) до найменш вагомих (20 місце).

Отже, п'ятірку **головних зовнішніх загроз** економічній безпеці підприємств аграрного сектору сформували такі: 1 місце - Непомірквані зміни у законодавстві (71 бал); 2-4 місця - Неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва; Диспаритет цін; Значний податковий тиск (по 63 бали); 5 місце - Втрата ринків збуту (61,5 балів).

Таблиця 2

Рейтинг зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємств аграрного сектору

<i>Місце</i>	<i>Зовнішні загрози</i>	<i>Місце</i>	<i>Внутрішні загрози</i>
1	<i>Непомірквані зміни у законодавстві</i>	1	<i>Непрофесійність керівництва підприємства</i>
3	<i>Неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва</i>	2	<i>Погіршення фінансових показників діяльності підприємства</i>
	<i>Диспаритет цін</i>	3	<i>Низький рівень кваліфікації працівників</i>
	<i>Значний податковий тиск</i>	4	<i>Низький рівень мотивації працівників</i>
5	<i>Втрата ринків збуту</i>	5	<i>Відтік кваліфікованих працівників</i>
6	<i>Низька конкурентоспроможність продукції</i>	6	<i>Використання непрогресивних технологій виробництва, технологічне відставання</i>
7,5	<i>Нестабільна політична ситуація</i>	7	<i>Неефективне планування діяльності підприємства</i>
	<i>Несприятливі погоднокліматичні умови</i>	8	<i>Виснаження земельних угідь</i>
9	<i>Корупція</i>	9	<i>Суттєво зношена і морально застаріла технічна</i>

			<i>база</i>
<i>10</i>	<i>Низький рівень доступності кредитних ресурсів</i>	<i>10</i>	<i>Відсутність або недостатній обсяг якісної інформації для прийняття управлінських рішень</i>
<i>11,5</i>	<i>Затяжний військовий конфлікт на сході України та окупація частини території України</i>	<i>11</i>	<i>Відсутність належної системи захисту від потенційних зовнішніх небезпек (промислового шпигунства, рейдерства тощо)</i>
	<i>Економічні кризи</i>	<i>12</i>	<i>Відсутність диференційованого відбору ключових партнерів, контрагентів</i>
<i>13,5</i>	<i>Інфляція</i>	<i>13</i>	<i>Аварії, пожежі, втрата урожаю, інше псування майна спричинені недбалістю працівників</i>
	<i>Рейдерські захоплення</i>	<i>14</i>	<i>Відсутність системного впровадження інновацій</i>
<i>15</i>	<i>Технологічне відставання вітчизняних виробників с.г. продукції</i>	<i>15</i>	<i>Розголошення комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації</i>
<i>16</i>	<i>Порушення виробничих зв'язків</i>	<i>16</i>	<i>Неналежний захист майна підприємства, можливість крадіжок та інших зловживань</i>
<i>17</i>	<i>Низька інвестиційна привабливість, зумовлена нестабільною політичною ситуацією та іншими факторами</i>	<i>17</i>	<i>Неузгодженість стратегічних цілей і задач підприємства та його підрозділів</i>
<i>18</i>	<i>Недобросовісна конкуренція</i>	<i>18</i>	<i>Недотримання екологічних умов</i>

19	<i>Висока конкуренція на світовому ринку продовольства</i>	19	<i>Відсутність маркетингових досліджень</i>
20	<i>Промислове шпигунство</i>	20	<i>Відсутність корпоративної етики</i>

Джерело: сформовано на основі проведеного анкетного опитування групи експертів

П'ятірка **головних внутрішніх загроз** економічній безпеці підприємств аграрного сектору представлена наступним чином: 1 місце – Непрофесійність керівництва підприємства (75,8 балів); 2 місце – Погіршення фінансових показників діяльності підприємства (75,3 балів); 3 місце – Низький рівень кваліфікації працівників (72,0 бали); 4 місце – Низький рівень мотивації працівників (64,7 балів); 5 місце – Відтік кваліфікованих працівників (63,2 балів).

Отримані результати мають виняткове теоретичне і практичне значення, а тому будуть використані у подальших дослідженнях, зокрема, при розробці стратегії розвитку економічної безпеки аграрного сектора.

Список використаних джерел

1. Лойко В.В., Лойко Д.М. Експертна система як інструмент визначення рівня економічної безпеки. *Науково-технічна інформація*. 2015. №3. С. 41-46.
2. Рой О. М. Исследования социально-экономических и политических процессов: учебн. для вузов. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 364 с. URL: http://www.ahmerov.com/book_831_chapter_25_3.3._Metodologija_ekspertnykh_o%D1%81enok.html.
3. Ульяновченко О. В. Дослідження операцій в економіці: Підручник. Суми: "Довкілля", 2010. 594 с.
4. Грабовецький Б. Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.
5. Утенкова К.О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку. *Економіка та держава*. 2019. №8. С. 44-50.